

diumque sapientiæ, cautissime Apostolus ne ab amore sapientiæ deterrere videretur, subjecit: « Et elementa » hujus mundi. » Sunt enim qui desertis virtutibus, et nescientes quid sit Deus, et quanta majestas semper eodem modo manentis naturæ, magnum aliquid se agere putant, si universam istam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissime intentissimeque perquirant. Unde tanta etiam superbia gignitur, ut in ipso cœlo, de quo sæpe disputant, sibimet habitare videantur. Reprimat igitur se anima ab hujusmodi vanæ cognitionis cupiditate, si se castam Deo servare disposuit. Tali enim amore plerumque decipitur, ut aut nihil putet esse, nisi corpus; aut etiamsi auctoritate commota, fateatur aliquid esse incorporeum: de illo tamen nisi per imagines corporeas cogitare non possit, et tale aliquid esse credere, quale fallax corporis sensus infligit. Ad hoc etiam valet quod præcipitur cavendum esse a simulacris.

XXXIX. Huic ergo auctoritati Novi Testamenti, qua jubemur nihil mundi hujus diligere¹, illa maxime sententia qua dictum est: « Nolite conformari huic mundo²: » simul enim demonstrandum est ei rei quemque conformari quam diligit. Huic ergo auctoritati si de Veteri Testamento quæram quid comparem, plura quidem invenio, sed unus Salomonis liber, Ecclesiastes qui dicitur, copiosissime in summum contemptum omnia ista perducit. Incipit enim sic: « Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Quæ abundantia homini » in omni labore suo, quem ipse laborat sub sole³? » Hæc verba omnia si attendantur, si perpendantur, si discutiantur, multa inveniuntur pernecessaria iis qui hunc mundum fugere, et refugere in Deum desiderant: sed

¹ Joan. II, 15. — ² Rom. XII, 2 — ³ Eccle. I, 2. — ⁴ Retract. cap. VII, n. 3.

longum est, et alio festinat oratio. Tali tamen principio constituto, exequitur omnia, vanitantes esse eos qui rebus hujusmodi falluntur. Idipsum autem quo falluntur vanitatem vocans, non quod Deus ista non creaverit, sed quia subicere se homines volunt iis rebus per peccata, quæ illis per recte facta divina lege subjectæ sunt. Quid est enim aliud, falsis bonis illudi atque decipi, quam te ipso inferiora, miranda et appetenda arbitrari? Habet igitur vir temperans in hujuscemodi rebus mortalibus et fluentibus, vitæ regulam utroque Testamento firmatam; ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ hujus atque officiorum necessitatem quantum sat est usurpet, utentis modestia, non amantis affectu. Hæc dicta sint de temperantia pro rerum magnitudine breviter; pro instituto tamen opere fortasse opiosius quam oportebat.

XL. De fortitudine vero non multa dicenda sunt. Amor namque ille de quo loquimur, quem tota sanctitate inflammatum esse oportet in Deum, in non appetendis istis temperans, in amittendis fortis vocatur. Sed inter omnia quæ in hac vita possidentur, corpus homini gravissimum vinculum est, justissimis Dei legibus, propter antiquum peccatum, quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius. Hoc ergo vinculum ne concutiatur atque vexetur, laboris et doloris; ne auferatur atque perimatur, mortis terrore animam quatit. Amat enim illud vi consuetudinis, non intelligens, si eo bene atque scienter utatur, resurrectionem reformationemque ejus ope ac lege divina sine ulla molestia juri suo subditam fore: sed cum se hoc amore tota in Deum converterit, his cognitis mortem non modo contemnet, verum etiam desiderabit.

XLI. Sed restat cum dolore magna conflictio. Nihil est

tamen tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cum se anima rapiet in Deum, super omnem carnificinam libera et admiranda volitabit pennis pulcherrimis et integerrimis, quibus ad Dei amplexum amor castus innititur. Nisi vero amatores auri, amatores laudis, amatores foeminarum, amatoribus suis Deus sinet esse fortiores; cum ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet quantum sit impetus animi ad ea quae diliguntur indefesso cursu per immania quaeque tendentis, argumentoque nobis est, quam sint omnia perferenda, ne deseramus Deum, si tanta illi ut deserant, perferunt.

XLII. Quid ergo hic Novi Testamenti auctoritates colligam, ubi dictum est: « Tribulatio patientiam operatur, » patientia probationem, probatio spem¹: » et non solum dictum, sed etiam exemplis eorum, qui dixerunt, probatum atque firmatum, de Veteri potius Testamento, in quod illi rabide saeviunt, excitabo exemplum patientiae. Neque illum memorabo virum, a quo in magnis cruciatibus corporis et horribili tabe membrorum, non modo sustinentur humana, sed divina etiam disputantur. In cujus singulis vocibus satis elucet, si quis aequo animo attendat, quanti pendenda sint ista, quae cum volunt homines per dominationem tenere, ab his ipsis potius per cupiditatem tenentur, et rerum mortalium servi fiunt dum imperite domini esse desiderant. Amisit namque ille omnes divitias², et factus repente pauperrimus, tam inconcussum animum tenuit et infixum Deo, ut satis demonstraret non illas sibi fuisse magnas, sed se illis, sibi autem Deum. Quo animo si esse possent nostri temporis homines, non magnopere in Novo Testamento ab istorum possessione prohiberemur, ut perfecti esse possemus. Multo enim mirabilius est, non

¹ Rom. 11, 32. — ² Job, 1, 9.

inhærere istis quamvis possideas, quam omnino ea non possidere.

XLIII. Sed quoniam de dolore atque cruciatibus corporis tolerandis nunc agitur, relinquo istum virum, licet magnum; licet invictum, virum tamen. Offerunt enim mihi Scripturae illae stupendae fortitudinis foeminam¹, et ad eam jam me transire compellunt. Quae cum septem liberis tyranno atque carnifici prius viscera omnia, quam unum verbum sacrilegum impendit: cum ejus hortatione filii roborarentur, in quorum membris ipso torquebatur, latura tamen etiam proprio munere, quod eos ferre praeceperat. Quid ad tantam patientiam, quaeso, addi potest? Quid tamen mirum si omnibus medullis conceptus Dei amor, et tyranno, et carnifici, et dolori, et corpori, et sexui, et affectui resistebat? Annon audierat: « Pretiosa » in conspectu Domini mors sanctorum ejus²? » Non audierat: « Melior vir patiens fortissimo³? » Non audierat: « Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe; et in dolore » sustine, et in humilitate tua habe patientiam: quoniam » in igne probatur aurum et argumentum⁴? » Non audierat: « Vasa figuli probat fornax, et homines justos » tentatio tribulationis⁵? » Imo vere et haec et alia plura perceperat, quae uno sancto Dei Spiritu, ut in istis Novi Testamenti, sic in illis, qui soli adhuc erant, libris divina praecepta fortitudinis conscripta sunt.

XLIV. Quid de justitia quae ad Deum pertinet? Nonne cum et Dominus dicat: « Non potestis duobus dominis ser- » vire⁶, » et Apostolus redarguat eos⁷, qui creaturae potius quam Creatori serviunt, in Veteri Testamento prius dictum est: « Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli ser- » vies⁸? » Sed quid opus est hinc plura dicere, cum sententiis

¹ 2 Mac. vii, 1. — ² Psal. cxv, 15. — ³ Prov. xvi, 32. — ⁴ Eccli ii, 4 et 5. — ⁵ Id. xxvii, 6. — ⁶ Matth. vi, 24. — ⁷ Rom. 1, 25. — ⁸ Deut. vi, 13.

talibus ibi plena sint omnia? Hanc ergo justitia vitæ regulam dabit huic amatori, de quo sermo est, ut Deo quem diligit, id est, summo bono, summæ sapientiæ, summæ paci libentissime serviat; cæteraque omnia partim subjecta sibi regat, partim subjicienda præsumat. Quæ norma vivendi, ut docuimus, utriusque Testamenti auctoritate roboratur.

XLV. Nec de prudentia diutius disserendum est, ad quam dignoscentia pertinet appetendorum et vitandorum. Quæ si desit, nihil eorum de quibus jam dictum est, effici potest. Hujus autem, sunt excubiæ atque diligentissima vigilantia, ne subrepente paulatim mala suasionem fallamur: unde sæpe Dominus: «Vigilate, clamat, et: Ambulate,» inquit, dum lumen habetis, ne vos tenebræ comprehendant¹.» Itemque dicitur: «Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit²?» Quid autem proferri manifestius de Veteri Testamento contra istam dormitationem animi potest, per quam fit ut non sentiamus quasi minutatim serpentem perniciem quam illud quod a Propheta dictum est: «Qui spernit modica, paulatim decidet?» De qua sententia, si opportunum esset festinantibus, copiosissime disputarem: atque id si a nobis nunc susceptum munus flagitaret, fortasse demonstrarem; quam sint alta mysteria, quæ imperitissimi et sacrilegi homines deridendo, non illi quidem paulatim jam decidunt, sed magno lapsu præcipites eunt.

XLVI. Quid amplius de moribus disputem? Si enim Deus est summum hominis bonum, quod negare non potestis; sequitur profecto, quoniam summum bonum appetere, est bene vivere, ut nihil sit aliud bene vivere, quam toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere: a quo existit, ut incorruptus in eo amor atque integer

¹ Matth. xxiv, 42, et Joan. xii, 35. — ² I Cor. v, 6. — ³ Eccli. xix, 1.

custodiatur, quod est temperantiæ; et nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis; nulli alii serviat, quod est justitiæ; vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolusve subrepat, quod est prudentiæ. Hæc est hominis una perfectio, qua sola impetrat ut veritatis sinceritate perfruatur: hæc nobis Testamento utroque concinitur, hæc nobis hinc atque inde suadet. Quid adhuc Scripturis, quas ignoratis, calumniamini? Nescitis quanta imperitia lacesatis libros, quos et soli reprehendunt, qui non intelligunt; et soli intelligere nequeunt, qui reprehendunt? Non enim eos aut ullus inimicus cognoscere sinitur, aut esse nisi amicus cognitis potest.

XLVII. Diligamus igitur Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicumque ad vitam æternam pervenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cujus promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, priusque homini dari quam dignus est. Quid enim hoc injustius, et quid justius Deo? Non ergo debemus poscere præmium antequam mereamur accipere. Hic fortasse non incongrue quæritur, æterna ipsa vita quid sit. Sed ejus largitorem potius audiamus. «Hæc est,» inquit, vita æterna, ut cognoscant te verum Deum,» et quem misisti Jesum Christum¹.» Æterna igitur vita est ipsa cognitio veritatis. Quamobrem videte quam sint perversi atque præposterii, qui sese arbitrantur Dei cognitionem tradere, ut perfecti simus, cum perfectorum ipsa sit præmium. Quid ergo agendum est, quid quæso, nisi ut eum ipsum quem cognoscere volumus, prius plena charitate diligamus? Unde illud exoritur, quod ab initio sagtagimus, nihil in Ecclesia catholica salubrius fieri², quam ut rationem præcedat auctoritas.

XLVIII. Sed cætera videamus: videtur enim de homine

¹ Joan. xvii, 3. — ² I Retract. cap. vii, n. 4.

ipso, id est, de amatore ipso nihil actum : sed parum dilucide qui hoc arbitratur intelligit. Non enim fieri potest, ut se ipsum, qui Deum diligit, non diligat : imovero solus se novit diligere, qui Deum diligit. Si quidem ille se satis diligit, qui sedulo agit, ut summo et vero perfruatur bono : quod si nihil est aliud quam Deus, sicut ea quæ dicta sunt docuerunt, quis cunctari potest, quin sese amet, qui amator est Dei? Quid, inter ipsos homines nullum-ne esse amoris vinculum debet? Imovero ita debet, ut nullus certior gradus ad amorem Dei fieri posse credatur, quam hominis erga hominem charitas.

XLIX. Promat nobis ergo alterum præceptum ipse Dominus, de vitæ præceptis interrogatus : non enim contentus fuit uno, qui sciret aliud Deum esse, aliud hominem : atque interesse tantum, quantum inter eum qui creavit, et id quod ad Creatoris similitudinem creatum est. Dicit ergo secundum præceptum esse : « Diliges proximum tuum » tanquam te ipsum¹. » Te autem ipsum salubriter diligis, si plus quam te diligis Deum. Quod ergo agis tecum, id agendum cum proximo est, hoc est, ut ipse etiam perfecto amore diligat Deum. Non enim eum diligis tanquam te ipsum, si non ad id bonum ad quod ipse tendis, adducere satagis. Illud est enim unum bonum, quod omnibus tecum tendentibus non fit angustum. Ex hoc præcepto nascuntur officia societatis humanæ, in quibus non errare difficile est. Agendum autem imprimis est, ut benevolimus, id est, ut nulla malitia, nullo dolo malo adversus hominem utemur. Quid enim homini homine propinquius?

L. Accipe etiam quid Paulus dicat : « Dilectio, inquit, » proximi, malum non operatur². » Brevissimis utor testimoniis, sed, nisi fallor, idoneis, et quibus susceptæ rei

¹ Math. xxiv, 39. — ² Rom. xii, 1.

satis fiat : nam quis ignorat quam multa, et quanti ponderis verba in illis libris de charitate proximi usquequaque diffusa sint? Sed cum duobus modis peccetur in homine, uno si lædatur, alio si cum potest non adjuvetur ; eaque ipsa sint quibus mali homines esse dicantur, quorum neutrum, qui diligit, facit : satis, opinor, quod volumus demonstrat ista sententia : « Dilectio proximi malum non » operatur. » Et si ad bona pervenire non possumus, nisi mala operari destiterimus, ista sunt quasi cunabula charitatis Dei, quibus diligimus proximum : ut quoniam « Dilectio proximi malum non operatur, » hinc ad illud ascendamus quod dictum est : « Scimus quoniam diligentibus Deum omnia procedunt in bonum¹. »

LI. Sed nescio quomodo aut pariter ista in plenitudinem perfectionemque consurgunt, aut inchoatur prius Dei amor, et prius perficitur proximi. Ad incipiendum enim citius nos fortasse in se divina charitas rapit, sed facilius minora perficimus. Quoquo modo autem res se habeat, illud maxime tenendum est, ne se quisquam credat, contempto proximo, ab beatitudinem et ad Deum quem diligit esse venturum. Atque utinam ut facile est bene instituto et benigno diligere proximum, ita facile esset vel consulere, vel nihil nocere. Non enim ad hæc satis est voluntas bona, sed opus est magna quadam ratione atque prudentia, qua nemo uti potest, nisi Deus ille fons omnium bonorum id tribuerit. De qua re, quantum arbitror, difficillima, tentabimus dicere pro suscepto opere pauca quædam, spem totam constituentes in eo, cujus solius ista dona sunt.

LII. Homo igitur ut homini apparet, anima rationalis est mortali atque terreno utens corpore. Partim ergo corpori, partim vero animæ hominis bene facit, qui proxi-

¹ Rom. xxvii, 28.

mum diligit. Ad corpus quod pertinet, medicina nominata est: ad animam autem, disciplina. Sed medicinam nunc voco, quidquid omnino corporis vel tuetur vel instaurat salutem. Ad hanc itaque pertinent, non ea tantum quæ ars eorum exhibet, qui proprie medici nominantur; sed etiam cibus et potus tegmen et tectum, defensio denique omnis atque munitio, qua nostrum corpus adversus etiam externos ictus casusque servatur: nam et fames, et sitis, et frigus, et æstus, et quidquid extrinsecus graviter infligitur, salutem, de qua nunc agitur, manere non sinunt.

LIII. Quare illa omnia, quibus hujusmodi malis incommodisve resistitur, qui officiose atque humaniter præbent, misericordes vocantur, etiamsi sapientes usque adeo sint, ut jam nullo animi dolore turbentur¹. Nam quis ignoret ex eo appellatam esse misericordiam, quod miserum cor faciat condolentis alieno malo? Et quis non concedat ab omni miseria liberum esse debere sapientem, cum subvenit inopi, cum usurienti cibum præstat potumque sitienti, cum vestit nudum, cum peregrinum tecto recipit, cum oppressum liberat, cum denique humanitatem suam usque ad sepulturam porrigit mortuorum? Etiamsi id faciat mente tranquilla, nullis aculeis doloris instinctus, sed adductus officio bonitatis, misericors tamen vocandus est. Huic enim nihil obest nomen, cum absit miseria.

LIV. Stulti vero cum misericordiam quasi vitium devitant, quia officio satis moveri nequeunt, si nec perturbatione commoventur, congelascunt potius rigore inhumanitatis, quam rationis tranquillitate serenantur. Itaque multo prudentius Deus etiam ipse misericors dicitur: qui quemadmodum dicatur, restat intelligere iis qui sese idoneos religione studioque præstiterint: ne cum verbis doctorum inepte utimur, indoctorum animas prius durescere

¹ Vide *Retract.* cap. vii, n. 4.

vitando misericordiam, quam benignitatem appeten domitescere faciamus. Atque ut misericordia jubet, ista nos ab homine pellere incommoda, sic innocentia prohibet inferre.

LV. Quod autem attinet ad disciplinam, per quam ipsi animo sanitas instauratur, quæ si absit, nihil ad depellendas miseras salus illa corporis valet, difficillima omnino res est. Atque ut in corpore dicebamus, aliud esse morbos et vulnera curare, quod pauci homines bene facere possunt; aliud autem famem sitimque sopire, et cætera in quibus subvenire hominem homini vulgo passimque conceditur: sic in animo sunt quædam, in quibus excellentia illa et rara magisteria non admodum desiderantur: ut cum hortamur et monemus, ut hæc ipsa indigentibus exhibeantur, quæ corpori exhibenda esse diximus. Cum enim hæc facimus, ope corpori; cum autem docemus ut fiant, disciplina animo subvenimus. Sunt vero alia, quibus multimodi variique morbi animorum, magna quadam et prorsus ineffabili ratione sanantur: quæ medicina nisi divinitus populis mitteretur, nulla spes salutis esset, tam immoderata progressionem peccantibus: quanquam et illa corporis, si altius rerum originem repetas, non invenitur unde ad homines manare potuerit, nisi a Deo, cui rerum omnium status salusque tribuenda est.

LVI. Hæc tamen disciplina de qua nunc agimus, quæ animi medicina est, quantum Scripturis ipsis divinis colligi licet, in duo distribuitur; coercitionem et instructionem. Coercitio timore, instructio vero amore perficitur, ejus dico cui per disciplinam subvenitur: nam qui subvenit, nihil horum duorum habet, nisi amare. In his duobus Deus ipse, cujus bonitate atque clementia fit omnino ut aliquid simus, duobus Testamentis Vetere et Novo disciplinæ nobis regulam dedit. Quanquam enim utrumque in utroque sit, prævalet tamen in Vetere timor, amor in

Novo : quæ ibi servitus, hic libertas ab Apostolis prædicatur. De quorum Testamentorum admirabili quodam ordine divinoque concentu, longissimum est dicere, et multi religiosi doctique dixerunt. Multos libros res ista flagitat, ut pro merito, quantum ab homine potest, explicari et prædicari queat. Qui ergo diligit proximum, agit quantum potest ut salvus corpore salvusque animo sit : sed cura corporis ad sanitatem animi referenda est. Agit ergo his gradibus, quod ad animum pertinet, ut primo timeat, deinde diligat Deum. Hi mores sunt optimi, per quos nobis etiam ipsa provenit, ad quam omni studio rapimur, agnitio veritatis.

LVII. Atque in his duobus convenit mihi cum Manichæis, id est, ut Deum et proximum diligamus : sed hoc Veteri Testamento negant contineri : in quo quantum errent, satis, ut opinor, apparet ex iis, quas superius protulimus de utroque sententiis. Verumtamen ut breve aliquid dicam, sed tale cui resistere sit meræ dementiæ, nonne animadvertunt hæc ipsa duo, quæ laudare coguntur, quam importunissime a Domino in Evangelio de Veteri Testamento esse prolata negent, ubi scriptum est : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex » tota anima tua, et ex tota mente tua : » vel illud alterum : « Diliges proximum tuum tanquam te ipsum ? » Aut si hæc negare non audent, (premuntur enim luce veritatis) illud negare audeant, salubria esse ista præcepta, his mores optimos contineri negent si possunt, et dicant non oportere Deum diligi, non oportere proximum diligi ; neque diligentibus Deum omnia procedere in bonum, neque dilectionem proximi malum non operari ? ; quibus duobus saluberrime atque optime humana vita disponitur.

¹ Deut. vi, 5, Matth. xxii, 37. Levit. xix, 18. — ² Rom. viii, 28, et xiii, 10.

Quæ si dicunt, non solum illis cum Christianis, sed nec cum hominibus quidem ratio est. Sin hæc dicere non audent, cogunturque confiteri esse divina, quid eos libros unde ista prolata sunt impietate nefaria lacessere atque improbare non desinunt ?

LVIII. An illud dicturi sunt, non esse consequens, ut omnia ibi bona sint, ubi hæc invenire potuimus ? nam hoc solent dicere. Cui ego tergiversationi quid respondeam, et quemadmodum occurram, non facile video. Discutiam-ne verba singula Veteris Testamenti, ut in his summam cum Evangelio esse concordiam pervicacibus indoctisque demonstrem ? Sed quando istud erit ? quando aut ego sufficiam, aut ipsi patientur ? Quid ergo faciam ? Deseram-ne causam, et eos in sententia quamvis improba et falsa, tamen difficili ad dissolvendum delitescere sinam ? Non faciam : aderit de proximo Deus ipse, cujus illa præcepta sunt ; nec me in tantis angustiis inopem ac desertum esse patietur.

LIX. Quamobrem adestote animis, Manichæi, si qui forte illa superstitione ita tenemini, ut evadere aliquando possitis. Adestote, inquam, sine pertinacia, sine studio resistendi : nam aliter vobis perniciosissimum est iudicare. Certe enim nemini dubium est, nec aversi vos ita estis a vero, ut non intelligatis, si diligere Deum et proximum, bonum est, quod negare nemo potest, quidquid in his duobus præceptis pendet, vituperari jure non posse. Quid ergo in iis pendeat, ridiculum est si a me quærendum esse putas : ipsum Christum audi, audi, inquam, Christum, audi Dei Sapientiam. « In his, inquit, » duobus præceptis tota Lex pendet, et omnes Prophetæ¹. »

LX. Quid hoc loco potest dicere impudentissima perti-

¹ Matth. xxii, 40.

nacia? Non hoc Christum dixisse? At in Evangelio verba ejus ista conscripta sunt. Falsum esse scriptum? Quid hoc sacrilegio magis impium reperiri potest? quid ista voce impudentius? quid audacius? quid sceleratius? Simulacrorum cultores, qui Christi etiam nomen oderunt, nunquam hoc adversus Scripturas illas ausi sunt dicere. Consequetur namque omnium litterarum summa perversio, et omnium qui memoriæ mandati sunt librorum abolitio, si quod tanta populorum religione roboratum est, tanta hominum et temporum consensione firmatum, in hanc dubitationem adducitur, ut ne historiæ quidem vulgaris fidem possit gravitatemque obtinere. Postremo quid de Scripturis ullis proferre poteris, ubi mihi uti hac voce non liceat, si contra meam ratiocinationem intentionemque proferatur?

LXI. Illud vero quis ferre possit, quod nos notissimis ac jam in manibus omnium libris constitutis credere ventant, et iis quæ ipsi proferunt, imperant ut credamus? Si de Scriptura dubitandum est, de qua magis quam quæ diffamari non meruit, quæve potuit sub nomine alio tota mentiri? Si istam obdis invito, et auctoritatis exaggeratione cogis in fidem; ego-ne de illa, quam constanter latissime divulgatam video, et Ecclesiarum per totum orbem dispersarum contestatione munitam, dubitabo miser, et quod est miserius, te auctore dubitabo? Cum si exemplaria proferres altera, tenere non deberem, nisi ea quæ plurimum consensione commendarentur, nunc nihil te proferente quod conferas, præter inanissimam vocem temeritatisque plenissimam, putabis usque adeo genus humanum esse perversum, et divinæ providentiæ ope desertum, ut illis Scripturis, non a te prolatis alias quibus redarguantur, sed tua tantum verba præponat? Proferendus est namque tibi alius codex eadem continens, sed

tamen incorruptus et verior, ubi sola desint ea quæ hic immissa esse criminari. Ut si verbi causa, Pauli Epistolam, quæ ad Romanos scripta est, corruptam esse conprendis, aliam proferas incorruptam, vel alium codicem potius, in quo ejusdem Apostoli eadem Epistola sincera et incorrupta conscripta sit. Non faciam, inquis, ne ipse corrupisse credam, hoc enim soletis dicere; et verum dicitis: nihil prorsus aliud suspicabuntur vel mediocriter cordati homines, si hoc feceris. Vide ergo tu ipse quid de auctoritate tua judicaveris: et intellige utrum tuis verbis contra illas Scripturas credere debeant, si codici, ob hoc solum quod abs te profertur, magnæ temeritatis est credere.

LXII. Sed quid hinc plura? Quis enim non videat eos qui contra Scripturas christianas hæc audent dicere, ut illud non sint quod homines suspicantur, certe tamen non esse Christianos? Nam Christianis hæc data est forma vivendi, ut diligamus Dominum Deum nostrum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente¹, deinde proximum nostrum tanquam nosmetipsos: « In his enim duobus præceptis tota Lex pendet, et omnes Prophetæ². » Merito Ecclesia catholica mater Christianorum verissima, non solum ipsum Deum, cujus adeptio vita est beatissima, purissime atque castissime colendum prædicat; nullam nobis adorandam creaturam inducens, cui servire jubeamur; et ab illa incorrupta et inviolabili æternitate, cui soli homo subjiciendus est, cui soli rationalis anima coherendo non misera est, excludens omne quod factum est, quod obnoxium commutationi, quod subditum temporis; neque confundens, quod æternitas, quod veritas, quod denique pax ipsa distinguit, nec rursus separans quod majestas una conjungit: sed etiam proximi dilectio-

¹ Deut. vi, 5. — ² Matth. xxii, 37.